

Η ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΗΣ ΙΔΡΥΣΗΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΛΙΜΕΝΑΡΙΩΝ

Γεώργιος Β. Κρητικός

Άρρηκτα συνδεδεμένες με την έννοια της παιδείας αποτελούν η αγωγή, η μόρφωση και η κουλτούρα. Η πρώτη δηλώνει τη σκόπιμη μορφωτική επενέργεια, η οποία ασκείται από ένα παιδαγωγό σε έναν παιδαγωγούμενο, κυρίως κατά την παιδική ηλικία του τελευταίου, ενώ το αποτέλεσμα της αγωγής και της παιδείας αποτελεί τη μόρφωση. Τέλος, η κουλτούρα αναφέρεται, παρά τις όποιες καταχρήσεις, παρερμηνείες και ιδεολογικές φορτίσεις του όρου, στο χαρακτήρα, την πνευματική παράδοση, τις ιδέες, τις αξίες και τον τρόπο ζωής ενός έθνους.

Έχοντας υπόψη τα παραπάνω, καθίσταται αυτονόητη, έμφυτη σχεδόν ανάγκη του ελληνικού πληθυσμού της Θάσου, ακόμα και στη σκοτεινή περίοδο της τουρκοκρατίας, όπως βρει τους απαραίτητους εκείνους διαύλους, προκειμένου να διατηρήσει σε πρώτη φάση και να αναπτύξει, όπου και όσο αυτό ήταν δυνατό, την παιδεία του. Η παιδεία, άλλωστε, όπως και σε όλη την ελληνική επικράτεια κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας, ήταν το βασικό εργαλείο διατήρησης του υπόδουλου ελληνισμού κατά τη μακραίωνη δουλεία του. Αυτή ήταν που στήριξε τον ελληνισμό στις δύσκολες του ώρες και αποτέλεσε το σπινθήρα της αναγέννησης και τη φλόγα της απελευθέρωσης του έθνους μας.

Οι εκπαιδευτικές ανάγκες των κατοίκων του νησιού καλύπτονταν από τη φοίτηση των Θασιοπαίδων είτε στο Άγιον Όρος, είτε στην Καβάλα, είτε σε άλλες περιοχές της Ελλάδας, όπου λειτουργούσαν σχολεία.

Σύμφωνα με σχετικές μαρτυρίες, ελληνικά σχολεία λειτουργούσαν στη Θάσο ήδη πριν από το 1815¹. Έτσι, σε μηναίο της ι. μονής Αρχαγγέλου μια

1. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, Η παιδεία στη Θάσο κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας, *Θασιακά*, τ. 7 (1990-1991), σελ. 427 κ.ε.

ενθύμηση ανέγραφε: «εκοιμήθη ο δούλος του Θεού Αναστάσιος διδάσκαλος της Χώρας έτος 1765»². Για τη στέγαση των πρώτων σχολείων χρησιμοποιήθηκαν αρχικά εκκλησιαστικά κτίσματα. Στο Κάστρο, την κοιτίδα του σημερινού οικισμού των Λιμεναρίων και Καλυβιών, που υπήρχε ήδη κατά τον 13ο μ.Χ. αιώνα, όπως και στα υπόλοιπα χωριά του νησιού, το πρώτο υποτυπώδες σχολείο λειτούργησε σε παλιό εκκλησιαστικό κτίσμα, το οποίο βρίσκεται στο προαύλιο της εκκλησίας του Αγίου Αθανασίου. Το πότε ακριβώς, μας είναι άγνωστο. Πάντως, σε έγγραφο του 1843 υπογράφει ως μάρτυρας σε δικαιοπρακτικό έγγραφο του Κάστρου «ὁ ἐλάχιστος διδάσκαλος Κωνσταντῖνος»³, ενώ σ' αγοραπωλησία, η οποία συντάσσεται στο Κάστρο στις 17/29-6-1868, αναφέρεται ως γραφέας και μάρτυρας ο διδάσκαλος Κ. Γ. Μυρμηρόπουλος⁴. Το 1871 ο γιατρός Μελίρρυτος, σε δημοσιευμένη εργασία του, ρητά αναφέρει ότι σχολεία υπήρχαν σε όλα τα χωριά της Θάσου⁵, ενώ από τον Κώδικα των ετών 1864 έως 1923 της κοινότητας Κάστρου⁶ προκύπτει ότι λειτουργούσε σχολείο στο Κάστρο το έτος 1873⁷, αφού ο δάσκαλος που μνημονεύεται είχε λάβει 1.000 γρόσια. Πληρωμές διδασκάλων αναφέρονται και κατά τα έτη 1875 και 1876, ενώ τη χρονιά αυτή έκλεισαν και τα παράθυρα της νότιας πλευράς. Εν συνεχεία, το 1877 έγινε το μπάζωμα, το ξενόσερμα και το σήκωμα του ντουβαριού για να πάρει ύψος και ο δεύτερος όροφος⁸. Το 1878 δάσκαλος ήταν ο Θεόδωρος Παπαοικονόμου (Πρόεδρος της Γενικής Εφορίας των Σχολείων της Θάσου, η οποία είχε στο μεταξύ συσταθεί και συνήλθε στο Κάστρο στις 24-7-1878 και 27-07-1879, και μετέπειτα αρχιερατικός επίτροπος και δικαστής)⁹, ενώ σ' αγοραπωλησία, η οποία συντάσσεται στο Κάστρο στις 10-03-1880, αναφέρεται ως γραφέας και μάρτυρας ο διδάσκαλος Κ. Χ. Λεο-

2. *Κωνσταντίνου Χιόνη*, Η εκπαίδευση στο Κάστρο της Θάσου κατά τους τελευταίους χρόνους της τουρκοκρατίας, Πρακτικά «Η εκπαίδευση στη Μακεδονία κατά την Τουρκοκρατία», ΙΑΝΕ, σ. 161.

3. Βλ. *Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη*, «Το Αρχείο της οικογένειας Βαγγέλη Σταμπούλη», *Θασιακά*, τ. 8 (1992-93), σ. 158.

4. Βλ. *Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη*, «Το Αρχείο της οικογένειας Βαγγέλη Σταμπούλη», *Θασιακά*, τ. 8 (1992-93), σ. 166.

5. *Μ. Μελιρρύτου*, Περιγραφή ιστορική και γεωγραφική υπ' εκκλησιαστική έποψιν της θεοσώστου επαρχίας Μαρωनीας, Κωνσταντινούπολις 1871, σελ. 66 έως 70.

6. Ο Κώδικας βρίσκεται στα χέρια του κ. Άγγελου Γαλανού.

7. *Κωνσταντίνου Χιόνη*, Η εκπαίδευση στο Κάστρο της Θάσου κατά τους τελευταίους χρόνους της τουρκοκρατίας, Πρακτικά «Η εκπαίδευση στη Μακεδονία κατά την Τουρκοκρατία», ΙΑΝΕ, σ. 164-7.

8. Βλ. *Κωνσταντίνου Χιόνη*, ό.π., σ. 164.

9. Βλ. Κώδικα κοινότητας Κάστρου των ετών 1864 έως 1923, σελ. 14-16, καθώς και *Κωνσταντίνου Χιόνη*, Η εκπαίδευση στο Κάστρο της Θάσου κατά τους τελευταίους

ντιάδης¹⁰. Σε στατιστικό πίνακα, τον οποίο υπέβαλε ο Έλληνας υποπρόξενος Καβάλας Αλ. Τιμπουράκης προς το υπουργείο Εξωτερικών, το σχολείο του Κάστρου έρχεται τρίτο (μετά τα σχολεία της Παναγίας και του Θεολόγου) σε αριθμό μαθητών από τα δέκα σχολεία, τα οποία λειτουργούσαν στη Θάσο κατά το 1883-1884, με 65 μαθητές, αριθμός λίαν σημαντικός για τα πληθυσμιακά δεδομένα του Κάστρου, της εποχής εκείνης¹¹. Μετά από μία κρίση γύρω στο 1885, λόγω της υποψίας των κατοίκων για προτεσταντισμό των μαρουλιστών διδασκάλων, αποτέλεσμα της οποίας ήταν να διακοπεί προσωρινά η λειτουργία του Σχολείου¹², το 1890 δίδονται 3.151.30 γρόσια για τη συντήρηση και λειτουργία του Σχολείου¹³. Δάσκαλοι, οι οποίοι υπηρέτησαν στο Σχολείο του Κάστρου, ήταν κάποιος Σωτηριανός το 1894, κάποιος Μαυρουδής το 1895¹⁴, ενώ, την εποχή εκείνη, από στατιστικό πίνακα όπου σημειώνονται τα σχολεία, τα οποία λειτουργούσαν το 1894 και 1895 στην περιφέρεια της Καβάλας, πληροφορούμαστε ότι στο Κάστρο δίδασκε ένας δάσκαλος σε εξήντα μαθητές¹⁵. Παράλληλα, σημαντική είναι η οικονομική συνδρομή της εκκλησίας του Αγίου Αθανασίου το 1896, 1897 και 1899¹⁶. Σημειώουσα φυσιογνωμία για τα διδασκαλικά πράγματα της εποχής εκείνης σε ολόκληρη τη Θάσο αποτελούσε ο Κυπάρισσος Γεωργιάδης, ο οποίος συνέχισε να είναι δάσκαλος και διευθυντής του Σχολείου για πολλά χρόνια στα Λιμενάρια και ο οποίος εμφανίζεται να διαδέχεται το δάσκαλο Καρανικόλα το 1900, με υποδιδάσκαλο τον Αυγουστή Φιλίππου¹⁷. Ο κάτω όροφος του Σχολείου αυτού λειτουργεί ως καφενείο για να εξυπηρετεί τις ανάγκες όσων επισκέπτονται σήμερα το Κάστρο.

Παράλληλα, σχολείο φαίνεται πως λειτουργούσε και στα Καλύβια των Λιμεναρίων, «τη Μέση» όπως ονομαζόταν την εποχή εκείνη, από το γεγονός ότι βρισκόταν στο μέσο, μεταξύ Κάστρου και θάλασσας, το οποίο συνέχισε να

χρόνους της τουρκοκρατίας, Πρακτικά «Η εκπαίδευση στη Μακεδονία κατά την Τουρκοκρατία», ΙΑΝΕ, σ. 164-165.

10. Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, Το Αρχείο της οικογένειας Βαγγέλη Στάμπουλη, Θασιακά, τ. 8 (1992-93), σ. 173.

11. Κυριάκου Ανκουρίνου, Η πολιτική κατάσταση του 1885 στη Θάσο, Θασιακά, τ. 6 (1989), σ. 122.

12. Κυριάκου Ανκουρίνου, ό.π., σ. 122.

13. Βλ. Κώδικα κοινότητας Κάστρου των ετών 1864 έως 1923, σελ. 59.

14. Βλ. Κώδικα κοινότητας Κάστρου των ετών 1864 έως 1923, σελ. 67.

15. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, «Η παιδεία στην Καβάλα» (1864-1919), Καβάλα 1990, σελ. 69.

16. Βλ. Κώδικα κοινότητας Κάστρου των ετών 1864 έως 1923, σελ. 73, 79 και 97.

17. Βλ. Κώδικα κοινότητας Κάστρου των ετών 1864 έως 1923, σελ. 115 και 123.

λειτουργεί και μετά την απελευθέρωση στο γυναικωνίτη της εκκλησίας του Αγίου Γεωργίου.

Η ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης, παρά τις τραγικές σε σύγκριση με τις σημερινές συνθήκες διδασκαλίας, ήταν αρκετά υψηλή, γεγονός το οποίο αποδεικνύεται τόσο από το τετράδιο του μαθητή της Ε' τάξεως της εποχής εκείνης Κωνσταντίνου Ν. Οικονομίδη, όπου εμφανίζεται σχολιασμός και ερμηνεία κειμένου από την αρχαία στη νέα ελληνική¹⁸, όσο και από το γεγονός ότι μια σειρά από Θασίους συνέχιζαν τη μόρφωσή τους σε Γυμνάσια της Σύρου, του Τσοτυλίου, της Θεσσαλονίκης, των Σερρών, ακόμα και στο Βαρβάκειο Γυμνάσιο της Αθήνας. Το 1906 ο διευθυντής των σχολών της Παναγίας Αλέκος Γεωργιάδης αναφέρει ότι στο Κάστρο λειτουργούσε *πέντακτη σχολή* (δηλαδή σχολείο 5 τάξεων), στην οποία φοιτούσαν 95 μαθητές και 25 μαθήτριες, με δασκάλους τον διευθυντή Ν. Χάσκα, το βοηθό Αύγουστο Ιατρίδη και τη νηπιαγωγό Κλεάνθη Σουγιάννη, ενώ στα Λιμενάκια (ή αλλιώς Χαμιδιέ) υπήρχε επίσης *πέντακτη σχολή* με 55 μαθητές και 35 μαθήτριες¹⁹.

Αναφορικά με το σχολείο των Λιμεναρίων φαίνεται ότι ιδιωτική σχολή λειτουργούσε ήδη κατά το 1905²⁰. Παράλληλα, υπάρχει υπόμνημα από τον Έλληνα υποπρόξενο στην Καβάλα Ν. Σουΐδα, ο οποίος σε αναφορά του στις 9/8/1907 περιγράφει τον ενθουσιασμό του, όταν κατά την έξοδό του από τα σχολεία Λιμεναρίων (Χαμιδιέ) και Μαριών οι μαθητές ζητωκραύγασαν υπέρ της Ελλάδος. Το γεγονός μάλιστα αυτό είχε πληροφορηθεί ο μουτασερίφης Θάσου, ο οποίος και απαίτησε από τον αρχιερατικό επίτροπο την απόλυση των δασκάλων, πράγμα το οποίο και πέτυχε²¹.

Με την έναρξη της λειτουργίας των μεταλλείων του Speidel, ήδη από το 1903²² ο μεγαλύτερος πληθυσμός από το Κάστρο είχε μετεγκατασταθεί στις περιοχές Καλυβίων (Μέσης) και Λιμεναρίων (Χαμιδιέ), όπου, όπως προε-

18. Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, *Η παιδεία στη Θάσο κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας*, *Θασιακά*, τ. 7 (1990-1991), σ. 444-5.

19. Βλ. Κωνσταντίνου Μανάφη, *Χωρία, κάτοικοι, μαθηταί και διδάσκαλοι της νήσου Θάσου*, *Θασιακά*, τ. 6 (1989), σελ. 86-87, όπου δημοσιεύεται το υπόμνημα του Α. Γεωργιάδη προς το Βασίλειο Μυστακίδη, καθηγητή της Μεγάλης του Γένους Σχολής και υποδιευθυντή του Αυτοκρατορικού Μουσείου.

20. Κωνσταντίνου Χιόνη, *Η εκπαίδευση στο Κάστρο της Θάσου κατά τους τελευταίους χρόνους της τουρκοκρατίας*, *Πρακτικά «Η εκπαίδευση στη Μακεδονία κατά την Τουρκοκρατίαν»*, ΙΑΝΕ, σ. 170. Πρβλ. του ίδιου, *Η παιδεία στη Θάσο κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας*, *Θασιακά*, τ. 7 (1990-1991), σ. 456-457.

21. Βλ. Κωνσταντίνου Ι. Χιόνη, *Η παιδεία στη Θάσο κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας*, *Θασιακά*, τ. 7 (1990-91), σ. 457.

22. Βλ. Γεωργίου Αυγουστίδη, *Η εγκατάσταση και λειτουργία της εταιρείας Fr.*

κτέθηκε, άρχισαν ήδη να λειτουργούν σχολεία και να έχει μεταφερθεί ήδη από το 1905 η εκπαιδευτική δραστηριότητα από το Κάστρο. Το γεγονός αυτό αποδεικνύεται και από την αναφορά σε «σχολές Κάστρου» (Κάστρο, Μέση, Χαμιδιέ) και στην εκλογή του Κωνσταντίνου Σγουρίδη ως «γενικού ταμία»²³. Οι ζοφερές, όμως, οικονομικές δυσκολίες συντήρησης των δύο αυτών σχολών, όπως επίσης και η ανάγκη εξεύρεσης καλών δασκάλων και ικανοποιητικών συνθηκών μόρφωσης των παιδιών, προβλήματα τα οποία αντιμετώπιζαν όλα τα σχολεία του νησιού²⁴, οδήγησαν στην ανάγκη ιδρύσεως και λειτουργίας κοινής, ενιαίας και κεντρικής σχολής και για τις δύο Κοιότητες. Παράλληλα, ήδη από το 1908 πρέπει να διακόπτεται η λειτουργία του σχολείου του Κάστρου λόγω ελλείψεως μαθητών και του γεγονότος ότι όσοι υπήρχαν ήταν «μη διδαχθέντες την διδακτέαν ύλην εκάστη τάξει»²⁵.

Έτσι, την 3η Απριλίου 1909, ημέρα Παρασκευή, ύστερα από μία σειρά διαπραγματεύσεων, υπογράφεται πρακτικό όπου οι μουχαροδημογέροντες και πρόκριτοι Κάστρου και Λιμεναρίων (Χαμιδιέ) «Κατειδόντες την ματαίαν σπατάλην των κοινοτικών χρημάτων την προοιγνομένη εκ της συντηρήσεως ιδιαίτερας σχολής εν εκάστη κοινότητι, ζηλούντες δε την ηθικήν και υλικήν ανάπτυξιν των κοινοτήτων και την ευρύτεραν παιδευσιν της νεολαίας εις ην και μόνην πάσα κοινότης στηρίζει τας ελπίδας προόδου και ευρύτερου και αισιωτέρου μέλλοντος» καθόρισαν τους όρους, βάσει των οποίων θα χτιστεί και θα λειτουργήσει μια Κεντρική Σχολή, η οποία διασώζεται έως σήμερα και στεγάζει το Δημοτικό Σχολείο Λιμεναρίων.

Η θέση της νέας σχολής προβλέπεται στο πρώτο άρθρο του πρακτικού και είναι η θέση «Κεραμίδι», η οποία βρίσκεται «εν τω διαστήματι τω μεταξύ των δύο συνοικιών», γεγονός το οποίο καταδεικνύει τη βούληση των δύο Κοινοτήτων και την αναγνώριση από μέρους τους της ανάγκης ισομερούς κατανομής της αποστάσεως, η οποία θα έπρεπε να διανυθεί κάθε φορά από τους μαθητές, προκειμένου να φτάσουν στο σχολείο τους, αλλά και σημάδι

Speidel στα Λιμενάρια. Το τέλος της ιστορίας ενός χωριού και η αρχή της δημιουργίας ενός άλλου, *Θασιακά*, τ. 9 (1994-1995), σελ. 36-55.

23. Βλ. *Κωνσταντίνου Χιόνη*, Η εκπαίδευση στο Κάστρο της Θάσου..., ό.π., σ. 168.

24. Χαρακτηριστικά αναφέρεται το γεγονός ότι υπήρχαν κοινότητες οι οποίες προσλάμβαναν ως δάσκαλους ή υποδιδασκάλους ανθρώπους σχεδόν αγράμματους, με μισθό 10 τουρκικές λίρες το χρόνο, γεγονός που οδήγησε τους προστοδημογέροντες του Κάστρου σε συνεδρίαση της 1ης Αυγούστου 1897 υπό την προεδρία του μητροπολίτη Μαρωνείας και Θάσου Ιωακείμ να αποφασίσουν τη λειτουργία σχολής «με έναν διδάσκαλο, πτυχιούχο, πεπειραμένο, με μισθοδοσία τριάκοντα μέχρι τριάκοντα πέντε λιρών» (βλ. *Κωνσταντίνου Χιόνη*, Η εκπαίδευση στο Κάστρο της Θάσου..., ό.π., σ. 166.

25. Βλ. *Κωνσταντίνου Χιόνη*, ό.π., σ. 169.

ενδεικτικό του πνεύματος ισότητας ή συμβιβασμού, το οποίο διακατείχε τους πρόκριτους των δύο συνοικισμών.

Προς υπέρβαση του έκδηλου προβλήματος διελεύσεως του χειμάρρου των Λιμεναρίων (γνωστού και ως «Λάκκου»), στο δεύτερο άρθρο του πρακτικού προβλέπεται ρητά η υποχρέωση όπως «*κτισθή γέφυρα επί του χειμάρρου του μεταξύ των δύο συνοικιών ρέοντος προς ευκολωτέραν συγκοινωνίαν των δύο συνοικιών και διευκόλυνσιν της διαβάσεως των μαθητών*». Καθίσταται, έτσι, φανερό ότι η οικοδόμηση του σχολείου θα έδινε την αφορμή για την επίλυση του χρόνιου ζητήματος της σύνδεσης των δύο συνοικισμών μέσω της γέφυρας, δεδομένου, μάλιστα, του γεγονότος ότι, σύμφωνα με το τρίτο άρθρο του πρακτικού, τόσο το σχολείο όσο και η γέφυρα θα χτιζονταν «*κοινή δαπάνη και των δύο συνοικιών, ήτοι εκ του εκ της συγχωνεύσεως των ταμείων των δύο κοινοτήτων αποτελεσθησομένου κοινού ταμείου και εκ των εισοδημάτων και συνεισφορών των κατοίκων αμφοτέρων των κοινοτήτων*».

Εν συνεχεία, το πρακτικό καθορίζει τον τρόπο διεύθυνσης και οικονομικής διαχείρισης της σχολής, προβλέποντας, στο τέταρτο άρθρο του πρακτικού, ότι αυτή θα «*διευθύνηται υπό εφορίας αποτελουμένης εκ προσώπων εκλεγομένων αναλόγως και εκ των δύο συνοικιών*», ενώ, παράλληλα, επιβάλλεται και στις δύο Κοινότητες, σύμφωνα με το πέμπτο άρθρο του πρακτικού, η απαγόρευση οποιασδήποτε από αυτές να «*ανοίξη ιδιαίτερον σχολήν απαιτούσα την δι' αυτήν απαιτουμένην δαπάνην εκ του κοινού ταμείου*».

Ιδιαιτέρως άξιο λόγου αποτελεί το γεγονός ότι λαμβάνεται ειδική, ρητή και ενδελεχής μέριμνα για την προστασία του χώρου γύρω από το σχολείο. Έτσι, στο έκτο άρθρο του πρακτικού, προβλέπεται ότι «*ουδενί να επιτραπή να κτίση οικίαν ή άλλο τι κτίριο προς ανατολάς ή δυσμάς του κτιρίου της ιδρουσομένης κοινής σχολής από Καλυβίων μέχρι Ιβηρικού μετοχίου και τούτον προς πρόληψη πάσης βλάβης προξενηθησομένης εν τοις αγροίς εκ της ανεγέρσεως κτιρίων εν τω απαγορευμένω διαστήματι*». Παράλληλα, στο έβδομο και τελευταίο άρθρο, επιβάλλεται ρητά, σε όποιον παραβεί την παραπάνω διάταξη, η κατακρήμνιση του ανεγερθέντος κτίσματος «*χωρίς να έχη το δικαίωμα ο παραβάτης να εγείρη αγωγήν*».

«*Το πρακτικό εγένετο εις διπλούν και εδόθη ανά εν εκατέρα των συνοικιών προς ασφάλεια και πρόληψη παντός ενδεχομένου σκανδάλου*». Από την τελευταία αυτή λέξη του πρακτικού μπορεί κανείς να υποθέσει και το παρασκήνιο, το οποίο έλαβε χώρα μέχρι την ολοκλήρωση και την υπόγραφή του. Δεδομένου του γεγονότος ότι ο οικισμός της Μέσης ήταν η διάδοχος κατάσταση του οικισμού του Κάστρου, αφού υπήρχε για πολύ καιρό παράλληλα με αυτό (κυρίως ως κατοικίες κατά τη διάρκεια της ελαιοσυλλογής και πρόχειρες αποθήκες των κατοίκων του, εξ ου και η σημερινή ονομασία «Καλύ-

βια»), η ραγδαία ανάπτυξη και εξέλιξη του συνοικισμού των Λιμεναρίων (Χαμιδιέ) θα πρέπει να προξένησε ιδιαίτερες τριβές μεταξύ των κατοίκων των δύο συνοικισμών.

Στο σημείο αυτό καταδεικνύεται και ένα άλλο σημαντικό στοιχείο του εγγράφου: το γεγονός ότι για πρώτη φορά εμφανίζονται δύο διαφορετικές Μουχταροδημογεροντίες, η μία εκπροσωπούσα το Κάστρο (με μέλη της τους Παναγιώτη Α. Προέδρου, Νικόλαο Βασιλικό, Ιωάννη Αγουρόπουλο, Αναστάσιο Α. Ιατρό, Σωτήριο Αναγνώστη, Κωνσταντίνο Γ. Σγουρίδη, Γεώργιο Δ. Βλάχο και Παναγιώτη Δ. Αγγέλου), στην ουσία όμως τη Μέση (τα σημερινά Καλύβια) και η άλλη τα Λιμενάρια (με μέλη της τους Ι. Κ. Οικονομίδη, Ι. Δ. Παπαβασιλείου, Γεώργιο (;), Γ. Κωστή, Γεώργιο Φ. Κρητικό, Κωνσταντή (;), Δημήτριο Παπαβασιλείου και Βασίλειο Ν. Σγουρίδη) υποδηλοί, κατά τον πλέον τυπικό τρόπο, και την αναγνώριση της διοικητικής αυτονομίας και διάσπασης των δύο συνοικισμών. Έτσι, το πρακτικό αυτό, εκτός της σημασίας την οποία εμπεριέχει από το περιεχόμενό του αυτό καθεαυτό, αποτελεί, παράλληλα, και ορόσημο, όσον αφορά την τοπική αυτοδιοίκηση της περιοχής και τη μεταφορά του κέντρου βάρους και εξουσίας από την κοιτίδα του Κάστρου διά μέσου των Καλυβίων στα σύγχρονα Λιμενάρια, τα οποία με τη σειρά τους και μετά από δύο δεκαετίες θα αποτελέσουν το κέντρο διοίκησης και των τριών οικισμών. Ως κατάλοιπο της μετάβασης αυτής αξίζει να σημειωθεί το γεγονός ότι κατά το προϋφιστάμενο του περίφημου «σχεδίου Καποδίστρια» κοινοτικό καθεστώς προβλεπόταν η εκλογή παρέδρου Λιμεναρίων στα πλαίσια της κοινότητας Λιμεναρίων, χωρίς να προβλέπεται αντίστοιχη θέση για το Κάστρο, και τούτο, διότι ως έδρα θεωρούνταν, έστω και στα χαρτιά, το Κάστρο, ενώ τα Λιμενάρια θεωρούνταν ένας απλός οικισμός της Κοινότητας, γεγονός που δικαιολογούσε και την εκλογή παρέδρου, όπως γινόταν και στην περίπτωση των Καλυβίων. Τέλος, επιτρέψατέ μου να σημειώσω ότι το πρακτικό αυτό βρέθηκε στο αρχείο του παππού μου (του οποίου και το όνομα έχω την τιμή να φέρω), ο οποίος, άλλωστε, προσυπογράφει και το πρακτικό, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι την εποχή εκείνη εκτελούσε και καθήκοντα προκίτου προεστού, ίσως του πρώτου, του συνοικισμού των Λιμεναρίων. Έτσι, επιτρέψατέ μου να αφιερώσω την παρούσα εισήγηση στη μνήμη του.

Το γεγονός της οικοδομήσεως σχολείου είχε ευμενή απήχηση και στον τότε εκπρόσωπο της Οθωμανικής αυτοκρατορίας στην περιοχή, Διοικητή Βακουφίου, Ρεσήτ Βέη, ο οποίος σε σχετική επιστολή του (η οποία, επίσης, βρίσκεται στο αρχείο του παππού μου Γεωργίου Φιλίππου Κρητικού) προς τους «αξιοτίμους κυρίους Μουχταροδημογέροντες και Εφόρους των Σχολών Κάστρου και Χαμιδιέ» της 8ης/21ης Ιουνίου 1910 αναφέρει χαρα-

κτηριστικά, αν και με λίγη καθυστέρηση, ότι²⁶:

«Εσκήρτησα εκ χαράς, όταν διά της προς εμέ αποσταλείσης επιστολής είδον την μεταξύ υμών υφισταμένην ήδη αγάπην και σύμπνοιαν διά της οποίας και μόνης εστέ βέβαιοι ότι πολλά τα καλά θα προσκτήσει η κοινότης ημών.

Σήμερον αναχωρώ διά Κωνσταντινούπολιν και διαβεβαιώ υμάς ότι παν ότι παρ' εμού εξαρτάται θα φροντίσω όπως επιτύχει η κοινότης υμών την ανέγερσιν της αιτουμένης σχολής. Κρίνω δε περιττόν να ανακεφαλαιώσω υμίν και πάλιν τας καλās μου διαθέσεις δι' όλην εν γένει την πατρίδαν σας, διότι εκ των ολίγων εννοήσατε αυτήν καλώς.

Εύχομαι εκ καρδίας ίνα εν τη επανόδω μου εύρω υμάς άπαντας υγιαίνοντες και ευημερούντες προς άμετρον χαράν μου.

Δεχθήτε την διαβεβαίωσιν της προς υμάς υπολήψεως και υγείας, μεθ' ης διατελώ».

Η παραπάνω επιστολή, συν τοις άλλοις, επιβεβαιώνει και την αναγνώριση του προαναφερθέντα διοικητικού διαχωρισμού των δύο συνοικισμών.

Δεν γνωρίζουμε το αν και κατά πόσο ευοδώθηκε η διαμεσολάβηση του Ρεσΐτ Βέη στην Κωνσταντινούπολη. Το σχολείο, πάντως, όχι μόνο κτίστηκε, παρά τα όποια προβλήματα και χάρις στις άοκνες προσπάθειες των κατοίκων²⁷, αλλά συνέχισε να λειτουργεί με επιτυχία, γεγονός το οποίο καταμαρτυρείται από τη σύσταση και λειτουργία και Ημιγυμνασίου, όπως προκύπτει από έγγραφο των Κοινοτικών Συμβουλίων και της Σχολικής Επιτροπής του Κάστρου και Λιμεναρίων της 20ής Ιουλίου 1923 προς τους *«Πανοσιολογιωτάτους Αγίους Επιτρόπους της Ιεράς και Σεβασμίας Βασιλικής Μονής Ιβήρων εις Άγιον Όρος»*. Από την επιστολή αυτή παραθέτω το κάτωθι χαρακτηριστικό απόσπασμα, στο οποίο ιστορείται αρκετά γλαφυρά το ιστορικό της οικοδομήσεως του Σχολείου²⁸:

«...η Κοινότης ημών φιλοτίμως από ετών στοιχούσα εις τον στίβον των γραμμάτων και της προόδου, ευρίσκεται σήμερον εις την ευχάριστον θέση να σεμνύνηται διά το μέγα σχολικό κτίριόν της, εν τω οποίω στεγάζονται σήμερον

26. Διατηρείται ο συντακτικός και ορθογραφικός χαρακτήρας του κειμένου.

27. Βλ. σχετικά πρακτικό της 8ης Σεπτεμβρίου 1918, όπου η ειδική επιτροπή για την αποπεράτωση των σχολικών κτηρίων, υπό την προεδρία του μητροπολίτη Μαρωνείας Μελισσηνού, αποφασίζει τη θέσπιση κινήτρων για την εξεύρεση οικονομικών χορηγών, δημοσιευμένο από τον *Κωνσταντίνο Ι. Χιόνη*, «Η εκπαίδευση στο Κάστρο της Θάσου κατά τους τελευταίους χρόνους της Τουρκοκρατίας», Πρακτικά «Η εκπαίδευση στη Μακεδονία κατά την Τουρκοκρατίαν, ΙΑΝΕ, σ. 170-171.

28. Διατηρείται ο συντακτικός και ορθογραφικός χαρακτήρας του κειμένου. Το έγγραφο βρίσκεται στο Αρχείο της μονής Ιβήρων. Φωτοτυπία του έθεσε στη διάθεσή μου ο κ. Κώστας Χιόνης, τον οποίο και θερμά ευχαριστώ.

πλήρες Δημοτικόν Σχολείον και Ημιγυμνάσιον. Το κτίριον τούτο εκτισμένο εις το μέσο της απ' αλλήλων αποστάσεως των δύο συνοικισμών Κάστρου²⁹ και Λιμεναρίων, δεκάλεπτον απεχόντων αλλήλων, ανηγέρθη δαπάναις της φιλοτίμου και φιλοπροόδου Κοινότητος νμών, τυγχάνει δε το μεγαλύτερον και περικαλλέστερον των σχολικών κτιρίων της νήσου, έχον μήκος 24 μέτρων και πλάτος 18. Η οικοδόμησις αυτού αρξαμένη προ δεκαπενταετίας³⁰, επί Τουρκοκρατίας έτι, και διακοπέισα εν τω μεταξύ ένεκα της εξαντλήσεως των πόρων της Κοινότητος, ως και των εράνων, εις ους οι κάτοικοι αυθυπεβλήθησαν, ως και των αλλαχού διενεργηθέντων, συνετελέσθη προ τετραετίας ήδη, εκτίσθη δε με τοιαύτας διαστάσεις, ώστε να είναι δυνατό να λειτουργή εν αυτώ πλήρες Δημοτικόν Σχολείον και Ημιγυμνάσιον. Το κτίριο είνε εκτισμένο επί γηλόφου, δεσπόζοντος των πέριξ εις ευρείαν ακτίνα, με ορίζοντα αναπεπταμένον προς την θάλασσαν, πλησίον του δάσους, ευάερον και ηλιόλουστον δι όλης της ημέρας, εν μέσω χλοαζούσης φύσεως και εν μαγνητική τοποθεσία. Από του παρελθόντος έτους [δηλαδή από το 1922] ήρξατο λειτουργούν εν τω Διδακτηρίω και Ημιγυμνάσιον, μέλλον ήδη να εξυπηρετήσκει άριστα τας εκπαιδευτικάς ανάγκας των 3/4 του πληθυσμού της ημετέρας νήσου, ήτοι των πλησιοχώρων κοινοτήτων Θεολόγου, Μαριών, Καλλιράχης, Σωτήρος και Καζαβητίου. Πέριξ του κτιρίου εκτείνεται εδαφική έκτασις μήκους 190 μέτρων και πλάτους 53, εν τη οποία υπάρχει ανθόκηπος και διάφορα φυτευθέντα δέντρα...». Σκοπός της επιστολής ήταν να ζητηθούν 350 ξύλα καστανιαάς, μήκους ενάμισι μέτρον, προκειμένου να περιφραχθεί ο χώρος του Γυμναστηρίου, ο οποίος «είναι απόλυτος ανάγκη να περιοριστή».

Ως πρώτοι μαθητές στο Ημιγυμνάσιο Λιμεναρίων αναφέρονται οι: Πολύγνωτος Παπαγεωργίου, Αύγουστος Προέδρου, Κωνσταντίνος Τσιάτας, η Χιόνα Λαμπίρη (χήρα Γεωργίου Κοντογιώργη), η θεία μου Χιόνα Γεωργίου Κρητικού (χήρα Αλκιβιάδη Αθανασιάδη) και, αργότερα, ο Βενιζέλος Προέδρου και ο αείμνηστος πατέρας μου Βασίλειος Γεωργίου Κρητικός³¹. Η λειτουργία του Ημιγυμνασίου των Λιμεναρίων φαίνεται ότι έπαυσε μέσα στη δεκαετία του 1930, ελλείψει μαθητών, η λειτουργία, όμως, του Δημοτικού Σχολείου, ενός από τα παλαιότερα, όπως καταδείχθηκε, στη Θάσο, τόσο όσον αφορά το χρόνο, όσο και το χώρο, συνεχίζεται μέχρι σήμερα αδιάλειπτη, δίδοντάς το ως σε δεκάδες, πλέον, γενεές Θασίων, πολλοί από τους οποίους τιμούν και σήμερα τόσο τους δασκάλους τους, όσο και τον τόπο τους.

29. Προφανώς η ονομασία Κάστρο χρησιμοποιείται για να προσδιορίσει τα Καλύβια.

30. Υπευθυμίζεται ότι το Πρακτικό συντάχτηκε το 1909, ενώ η επιστολή αποστέλλεται το 1923.

31. Κωνσταντίνου Δ. Τσιάτα, Χρονικό ιδρύσεως και λειτουργίας των Γυμνασίων της Θάσου, Θασιακά, τ. 3 (1986), σελ. 79 κ.ε.

ΒΑΣΙΛΕΙΟ ΕΛΛΑΔΟΣ
Ελληνική Δημοκρατία

ΗΜΙΓΥΜΝΑΣΙΟΝ
ΚΑΣΤΡΟΥ - ΛΙΜΕΝΑΡΙΟΥ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΘΑΣΟΥ
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟΝ

Αριθ. Ενδεικτικού *3* Ονοματεπώνυμο *Θεοφάνου*
 » Μαθητολογίου *24* γεννήσεως *1910*
 » Γεν. Ελέγχου *24* Μητρώου *172*

Ε. Ο. μαθητής *Μητρώου* *Κωνσταντίνου*

Θεοφάνου πατρός *Κωνσταντίνου* διακούς κατά το
 σχολικόν έτος 1924—1925 ελέγξαι τήν επίδοσιν τήν εν τω Ημιγυμνασίω διδασκόμενα
 μαθήματα και όσπτα τήν νενόμισταιν επίδοσιν προσήδη εις την Διεύθυνσιν
 τυχόντων του προσβιβαστικών βαθμών: ~~Κωνσταντίνου Θεοφάνου~~

Διαγωγήν δε έπιδείξαιτο: ~~Κωνσταντίνου Θεοφάνου~~

Δι' 3 έδωθη αύτω τήν παρόν έπιένδειξιν.

Εν Λιμεναρίω: Θάσου τήν *27* *Μαρτίου* 1925

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΟΥ ΗΜΙΓΥΜΝΑΣΙΟΥ
Κωνσταντίνου

Ενδεικτικό του Ημιγυμνασίου Λιμεναρίων το έτος 1925.
(Από τ' αρχείο Κων/νου Χιόνη)